

P. KIRÁLY, Das Budapesterglagolitische Fragment. *Studia slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* I, fasc. 4, Budapest 1955.

U Madžarskoj narodnoj biblioteci Széchényi u Budimpešti nalazi se među ostalim slavenskim (pretežno ćirilčkim) spomenicima također nekoliko (6) glagoljskih rukopisa. Među njima je jedan pisan oblom ili poluoblom glagoljicom, dok su ostali pisani uglatom (granatom, hrvatskom) glagoljicom. Polazeći od opće postavke, da je obli duktus kod glagoljice u pravilu stariji od uglatoga, pisac je u ovom članku, koji obaseže 22 strane, odlučio da prikaže najprije ovaj stariji, obli rukopis, koji u spomenutoj biblioteci ima sign. Vet. Slav. Duod. 2.

Po sadržaju to je odlomak [svega dva listića (2 ostriška) vel. 9×5 , $2/5,4$ i $13,7/14 \times 5,2/8,5$] glagoljskog legendara, koji je preko Fraknóia došao u biblioteku u kojoj se čuva i danas, a znali su za nj i Kukuljević, i Miklošič i Bojničić, ali o njem, čini se, nigdje nisu pisali. Király stoga daje o njem prilično iscrpan prikaz, koji je namijenio 90-godišnjici J. Vajsa, i u njem daje a) paleografsku analizu, b) lingvističku analizu i

c) razmatranja o njegovu sadržaju i d) o vremenu njegova postanka i o njegovu podrijetlu.

Pergamena, na kojoj je tekst pisan, jest žučkasta, poludebela, i služi je neko vrijeme kao uvez za neku inkunabulu ili drugu stariju knjigu. U pismu, kojim je tekst pisan, značajno je, da nema ligatura (uopće), da također nema znaka za *ī* (pa niti u *jery*, koje se piše sa *vi*), da se u tri slučaja na svojem iskonskom mjestu nalazi *y*, i da je ono samo na jednom mjestu zamijenjeno sa *i* (i to iza velara, iza sugl. *k*). Također je značajno, da se uz *v*, koje inače redovno stoji za poluglas (također na kraju, vokalizacija *v*, *u* uopće nema), na jednom mjestu (i to tamo, gdje mu je po etimologiji mjesto, u *črvvi*) još jednom nalazi *v* (što, naravno, može biti i refleks predložka, ali u tom je slučaju ipak taj predložak morao biti vrlo star, dok se u njem još razlikovalo *v* i *u*). Nadalje, rukopis poznaje samo granato *m*, suglasnici *g*, *v*, *d*, *t* imaju još oblike, *e* ima samo jednu prečku u sredini, *št* se pojavljuje samo u ligaturi, a nazala je također već netragom nestalo (jednako *ę* kao i *q*; na jednom mjestu, na kojem pisac naslućuje, da je moglo biti nazalno *q*, nalaze se iza *o* tri točke kao dijakritički znak za pauzu, a ne znak za nazalitet). Jezično u odlomku nema nekih značajnijih crta, koje bi upućivale na ovo ili na ono jezično područje, a grecizam *manastyrv* tu ne može pomoći, jer se ovaj oblik ovako govorio i pisao i na istočnom i na zapadnom području, na kojem su se upotrebljavale glagoljske knjige. Kod glasova ne može se iz perspektive pisanih spomenika reći, da *št* stoji »statt des ursprünglichen tj« (str. 325), kada *tj* predstavlja samo supoziciju, a *lubo* mj. *ljubo* (*u*, *ju* iza *l*) nipošto nije neobično. Također ni u množini ne treba očekivati *črvvije* uz zabilježeno (dano) *črvvi*, koje je samo mlađi oblik iste riječi. Gdje je pisac u ovako kratkom tekstu, kako ga on rekonstruirao na str. 327—328, našao asigmatički aorist (*der asigmatische Aoristos taucht auch auf*, str. 327), ja ne znam. Ja ondje vidim samo 2. i 3. lice sg., a kao što je poznato, oblici za ta dva lica za pitanja o sigmatskom i asigmatičkom aoristu nisu relevantni.

Pisac je sve oblike (osobito u grafiji) isporočivao sa staroslavenskim i mlađim glagoljskim spomenicima, što je mučan i koristan posao, pa premda ga je to kadšto odvodilo na stramputice, ipak je došao čini se do pravilnog općeg zaključka, da fragmenat, koji opisuje, ne će biti mlađi od kraja XII vijeka. Jednako se čini da je prihvatljivo također njegovo (i Goševljevo) nagađanje, da bi to mogao biti odlomak Makarijeve legende, a možda i odlomak nekoga starijega sinaksara (iako se meni ovo posljednje ne čini vrlo uvjerljivo). Teže je prihvatiti mišljenje, da bi ovaj fragmenat po svojoj fakturi imao biti bliži makedonskim (pa eventualno i srpskim) ili, štoviše, moravskim glagoljskim spomenicima, a ne hrvatskima. Pozivanje na *B. l.*, na *Mih* i na neke druge hrvatske glagoljske spomenike i na razlike prema njima tu mnogo ne pomaže, jer nam nedostaju spomenici sa svih područja na kojima se od XI—XIII vijeka kod Hrvata upotrebljavala glagoljica. Pismo Budimpeštanskih odlomaka ipak je uglatije nego što je na pr. pismo u Grškovićevu apostolu, a u bilješkaama ispod crte je pisac i sâm kadšto navodio, da se neke od komponenata, koje je našao u *Bdpl*, nalaze također u »srpskim« spomenicima. Mislim, da ne može biti mnogo razloga, da se pobija pretpostavka, da su ovi listići sasvim

lijepo mogli nastati i na našem (hrvatskom) području. Prvo, skinuti su sa Pergošićeva »Dekretuma« (Király sám kaže na str. 330: es konnte tatsächlich festgestellt werden, dass das Budapest Bruchstück aus einer kroatischen Übersetzung von Werböczy's Tripartitum zum Vorschein kam), koji je u Budimpeštu dospio iz Zagreba, i vrlo je vjerojatno, da se i taj fragmenat nalazio negdje u hrvatskim (mislim, sjevernohrvatskim) krajevima, negdje u unutrašnjosti, a ne na zapadu, gdje se glagoljica bila bolje udomila, na jadranskim obalama ili na otocima. Na ovo bi upućivao i nešto arhaični duktus, koji se u unutrašnjosti lakše i dulje čuvao nego ondje, gdje se glagoljica više upotrebljavala, i na to bi donekle upućivalo ono granato m, koje se i kod glagoljice, kojom su se služili bosanski bogumili, čuvalo i tada, kad je obaju nazala bilo već davno nestalo. No s ubiciranjem samo na osnovi paleografskih elemenata treba biti vrlo oprezan. Tu kadšto poneki pojedinačni element može odlučno — ili bar vrlo znatno — utjecati na konačni rezultat. Uzmimo samo ove odlomke: da se doista na kraju prve riječi prvoga odlomka našlo q (kako je dopuštao pisac), i ja bih bio prisiljen da pomišljam na bližu svezu s Makedonijom (jer se ondje još u XII vijeku pisalo q, a u našim ga je spomenicima nestalo još u X vijeku), no kako toga ondje nema, ne vidim razloga, zašto da se taj spomenik, koji se ne samo našao, nego se jamačno i upotrebljavao u Hrvatskoj, bez krupnih razloga veže za makedonsko tlo.

Ne valja smetnuti s uma, da se glagoljska knjiga bila raširila po cijeloj hrvatskoj državi, uključujući ovamo i Bosnu, i Slavoniju, i Liku i Krbavu. Fancev je u svoje vrijeme pisao o tome, da je po njegovu sudu van svake sumnje, da su se u doba, kada je osnovana zagrebačka biskupija (1093—1094), na njezinu terenu ukrštavali utjecaji i zapadnoga i istočnoga obreda (*O najstarijem bogoslužju u Posavskoj Hrvatskoj*, Zbornik kralja Tomislava, Zagreb 1925, str. 540), da su se na pr. psalmi u kajkavskim oficijima naslanjali na starije hrvatskoglagoljske psaltire (ib., str. 546) i da se uopće hrvatska kajkavska duhovna književnost davno prije reformacije dodirivala s glagoljsko-čakavskom književnošću, o čemu da svjedoče među ostalim također kajkavski elementi u Petrisovu zborniku iz g. 1468. (ib., str. 550). Ovomu se može dodati, da se Pergošićev prijevod uz »Molitvene knjižice« Katarine Zrinske i danas smatra jednom od najstarijih kajkavskih štampanih knjiga. Možda bi dobro bilo proučiti budimpeštanski primjerak te knjige; možda bi nam neka bilješka mogla reći, u čijem se ona posjedu nalazila u XVI vijeku, pa bi nas to moglo navesti da dalje tragamo za podrijetlom ovih listića. Jedno je već sada sigurno: da oni i po sadržaju i po grafiji predstavljaju dragocjen ostatak glagoljske književnosti s kraja XI i početka XII vijeka.

Sve u svemu, ovo je vrijedan rad mladog mađarskog slaviste, koji se još bori s teškoćama, no to su samo teškoće methodske naravi, pa treba očekivati, da će ih on brzo prevladati. Može se samo željeti, da »Studia slavica« doskora donesu njegove ovako iscrpne prikaze i o ostalim glagoljskim rukopisima, koji se nalaze u Državnoj biblioteci Széchényi i kojih ima i u drugim bibliotekama i arhivima u Budimpešti i u nekim drugim mađarskim gradovima i mjestima u unutrašnjosti.

Josip Hamm